

A close-up photograph of a branch with several white flowers. Each flower has a prominent, bright yellow center (stamen) and five white petals. The flowers are arranged in a cluster along the branch. The background is a soft-focus green, suggesting foliage.

Fothergilla, de Amerikaanse puzzel opgelost

Vijftien verschillende klonen van *Fothergilla* in Nederland in cultuur, maar slechts twee soortnamen

Fothergilla is geen bijzonder populair gewas en wordt niet op grote schaal gekweekt. Daarbij is er altijd veel naamsverwarring geweest. De planten werden van oudsher onder drie soortnamen verhandeld, maar in de praktijk zijn er meer dan vijftien verschillende klonen in cultuur. Door Amerikaans onderzoek is de naamsverwarring opgelost, en wat populariteit betreft, zijn er maar weinig redenen om *Fothergilla* niet toe te passen.

Auteur: Ronald Houtman
Foto's: Plants & Pictures



What's in a name

Linnaeus is nooit in Noord-Amerika geweest. Toch heeft hij veel Noord-Amerikaanse planten beschreven. Hij kon dit doen doordat hij intensieve briefwisselingen met botanici in Noord-Amerika onderhield. Eén van deze mensen was dr. Alexander Garden. In 1765 omschreef Garden verschillende nieuwe geslachten in een brief aan Linnaeus. Eén van deze geslachten lijkt oppervlaktig gezien wat op *Hamamelis* en Garden stelde voor dit geslacht *Anamelis* te noemen. Na enige correspondentie werd door Linnaeus en Garden besloten het nieuwe geslacht te publiceren en *Fothergilla* te noemen. Daarmee werd de Engelse medicus John Fothergill (1712-1780) vernoemd, die eveneens met Linnaeus, Garden en andere botanisten correspondeerde. Fothergill was een steenrijke Engelsman die een bijzondere interesse in natuurhistorische zaken had. Hij bezat een eigen botanische tuin in Upton (bij Londen). Ook Garden werd trouwens door Linnaeus in de soortnaam van de nieuw beschreven plant geëerd: *Fothergilla gardenii*.

Twee soorten

Fothergilla behoort tot de *Hamamelidaceae*. In deze familie zijn *Parrotia*, *Parrotiopsis* en *Sycopsis* het nauwst verwant. Het is een klein geslacht dat slechts uit twee soorten bestaat, *Fothergilla gardenii* en *F. major*, beide inheems in het zuidoostelijk deel van de Verenigde Staten. Het zijn bladverliezende heesters. De twijgen groeien enigszins zigzag en zijn licht grijsbruin. De bladeren zijn enkelvoudig en staan verspreid. Ze zijn (breed) omgekeerd eirond tot ovaal, soms bijna rond. Het zomerblad is donkergroen tot blauwachtig grijsgroen. De herfstkleuren variëren van geel tot oranje en van rood tot dieppurper. De crèmekleurige bloemen zitten in compacte opstaande aren tot circa 6 cm lang en 4 cm in doorsnede. De bloemen hebben geen kroonbladen en het zijn de naar buiten gerichte meeldraden die de aandacht trekken. Hierdoor lijken de bloemaren ietwat op een crèmewitte miniatuur van de lampenpoetser (*Callistemon*), waarmee *Fothergilla* overigens geen enkele verwantschap heeft. De bloemen verspreiden een aangename zoete geur. De natuurlijke verspreidingsgebieden van beide soorten komen gedeeltelijk overeen, maar *F. major* heeft een groter verspreidingsgebied en groeit wat meer landinwaarts en in hoger gelegen gebieden. Ook qua uiterlijk is er een aantal duidelijke verschillen tussen beide soorten. *F. gardenii* is over het algemeen een meer gedrongen struik, die veel wortelopslag vormt en dunne twijgen heeft. *F. major* groeit hoger, vormt minder wortelopslag en

heeft iets dikkere twijgen. De bladeren van *F. gardenii* zijn relatief klein, gewoonlijk omgekeerd eirond en grijsgroen van kleur. De bladeren van *F. major* zijn beduidend groter en breder en groener van kleur dan bij *F. gardenii*. De bloemen van *F. gardenii* openen iets voor het uitlopen van het blad, wat eerder is dan bij *F. major*, waarbij de bloemen tijdens het uitlopen van het blad openen. De herfstkleuren van beide soorten zijn vergelijkbaar: schitterend geel, oranje, rood en purper. Dit kan echter per cultivar verschillen. Ook lokale omstandigheden zijn van invloed op de herfstkleuren. Denk hierbij aan bodem, vocht, temperatuur etc.

Problematiek

In cultuur werden (en worden) verschillende klonen onder beide namen gekweekt en verhandeld. In de praktijk worden ook nog steeds planten onder de naam *F. monticola* gekweekt en verhandeld. Deze zuidelijke variant van *F. major* wordt tegenwoordig niet meer als aparte soort beschouwd en is dus opgegaan in *F. major*. Dat de naamsverwarring behoorlijk was, blijkt uit het feit dat er meer dan vijftien verschillende klonen van *Fothergilla* in Nederland in cultuur zijn, terwijl er maar twee soortnamen zijn! Hoewel de chromosoomaantallen van beide soorten niet gelijk zijn, kunnen ze toch met elkaar gekruist worden. En omdat de natuurlijke verspreidingsgebieden elkaar overlappen, ligt het dus voor de hand dat er natuurlijke hybriden zijn ontstaan. Ook in cultuur is hybridisatie bekend; er komen planten voor die duidelijk aan de beschrijving van *F. gardenii* voldoen en planten die alle kenmerken

van *F. major* hebben. Maar er komen ook planten voor die min of meer intermediair zijn tussen beide soorten, soms meer neigend naar *F. gardenii*, soms meer op *F. major* gelijkend.

In 2007 kwam er een eind aan deze onduidelijkheid. De Amerikanen Ranney, Lynch, Fantz en Capiello publiceerden een onderzoek waarbij ze concludeerden dat het vrijwel onmogelijk is om de soorten en de hybriden van elkaar te onderscheiden op basis van uiterlijke kenmerken. Deze conclusie was ook al getrokken door PPO, toen nog in Boskoop gevestigd, en de keuringscommissie van de KVBC. In hun onderzoek bepaalden de Amerikanen de hoeveelheden DNA en telden ze chromosomen. Ze zagen opmerkelijke verschillen in aantallen chromosomen tussen de soorten *F. gardenii* ($2n=48$) en *F. major* ($2n=72$) en de planten die hybriden bleken ($2n=60$). Het chromosoomaantal van de hybriden is exact intermediair tussen dat van de soorten. Dit leidde tot de introductie van de hybridesoortnaam *Fothergilla × intermedia*. Voor de praktijk blijft het echter een probleem dat op basis van uiterlijke kenmerken vaak niet goed kan worden vastgesteld of het om *F. × intermedia* gaat of om één van beide soorten.

Cultivars

Naast de twee soorten en de hybride zijn er diverse benaamde cultivars op de markt. Als het onderscheiden van de verschillende soorten en hybride al lastig is, mag het duidelijk zijn dat ook de verschillen tussen de cultivars in veel gevallen bijzonder klein zijn. De voornaamste verschillen zijn te vinden in plantvorm, bloeirijkheid, bladvorm en



Fothergilla gardenii 'Blue Mist'



Fothergilla intermedia 'Suzanne'



Fothergilla major 'Velho'

-kleur en herfstverkleuring. Toch is een aantal vrij goed onderscheidbaar van andere. Dit zijn onder andere, *F. gardenii* 'Blue Mist', *F. gardenii* 'Harold Epstein', *F. gardenii* 'Zundert', *F. major* 'Bulkyard' en 'Blue Shadow'. Hoewel een aantal cultivars in cultuur is, zijn deze niet breed verkrijgbaar, maar het kan zeker de moeite lonen ze te traceren en toe te passen. Een voordeel van cultivars is dat deze altijd vegetatief vermeerderd worden, waardoor de eigenschappen altijd gegarandeerd zijn. Dit is overigens ook het geval als steeds bij dezelfde kweker een goede, vegetatief vermeerderde kloon wordt ingekocht.

Fothergilla gardenii

De opvallendste cultivar van *F. gardenii* is 'Blue Mist'. Deze wijkt af van de soort door een vrij gedrongen groei en opvallend blauwgroen blad. Helaas heeft de plant de neiging af en toe groenbladige scheuten te vormen en ook de herfstkleuren zijn minder dan bij andere *Fothergilla*. Gewoonlijk kleurt het blad wat oranjegeel voordat het afvalt. 'Zundert' heeft eveneens een vrij gedrongen groei. De bloemen zijn relatief klein, maar de plant bloeit niet slecht. De herfstkleuren wisselen per jaar, maar veel opvallender is dat het blad in het najaar erg lang aan de planten blijft.

SORTIMENT

Naar aanleiding van het sortimentsonderzoek door de KVBC werd in 2012 'Carolina' (genoemd naar de Amerikaanse staat) benaamd, een tot dan toe onbenaamde kloon. Deze cultivar heeft alle kenmerken van een typische *F. gardenii*. De plant wordt circa 1 m hoog en heeft relatief klein blad met opvallend gekartelde bladranden. De herfstkleur is gewoonlijk rood.

Een derde opvallende cultivar van *F. gardenii* is 'Harold Epstein'. Met zijn dwergachtige groei is dit een buitenbeentje in het geslacht. De plant groeit breed spreidend en is minder groeikrachtig dan andere cultivars. De bladeren en bloemen zijn ook kleiner dan bij andere *Fothergilla*. De herfstkleuren variëren van geel tot oranje-rood. Dit is geen plant voor grootschalige toepassing, eerder een liefhebbersplant.

Opgemerkt moet worden dat de bloemknoppen van 'Carolina' en 'Harold Epstein' veel te lijden hebben gehad van de vorst tijdens de afgelopen winter. Dit is deels te verklaren door het feit dat *F. gardenii* van nature een zuidelijker verspreidingsgebied heeft.

Fothergilla major

De typische *F. major* is een beduidend forsere plant dan *F. gardenii*. Het meest in het oog springend zijn de grotere, rondere bladeren. Vaak zijn de bladeren meer gegolfd en 'gebobbeld' dan bij *F. gardenii*, waarvan de bladeren veel gladder zijn. Een goede cultivar is 'Bulkyard'. Deze grootbladige vorm bloeit vaak enkele dagen later dan de typische *F. major*. Dit geeft meteen aan dat het hier om een zuivere cultivar van *F. major* gaat (bloeit na het uitlopen van het blad). De bladeren zijn opvallend sterk gegolfd en 'Bulkyard' geeft fantastische oranjegele tot diep purperrode herfstkleuren.

In Noord-Europa is het vrij gebruikelijk dat proefstations verschillende (zaailing)klonen van één soort verzamelen en vervolgens de beste een cultivarnaam geven. Met 'beste' wordt dan bedoeld een combinatie van (zeer goede) winterhardheid en sier- en gebruikswaarde. Midden jaren 90 van de vorige eeuw is een dergelijk onderzoek naar *Fothergilla* opgezet in Finland. De beste kloon, oorspronkelijk afkomstig uit het Mustila Arboretum in Elimäki, werd vervolgens 'Velho' genoemd. Het is een goed groeiende en bloeiende plant, die ook een goede herfstverkleuring geeft. Velho is Fins voor tovenaars.

Fothergilla* × *intermedia

Veel cultivars die nu tot *F. × intermedia* worden gerekend, hebben het beste van beide ouders in zich. De planten groeien wat meer gedrongen en bossig dan *F. major* en zijn sterker dan *F. gardenii*.

Naast de hier genoemde cultivars is er nog een tiental andere cultivars op de markt

Ze bloeien gewoonlijk (zeer) rijk en geven ook fraaie herfstkleuren. Eén van de beste cultivars is 'Mount Airy', die eigenlijk alles heeft wat een *Fothergilla* zou moeten hebben. De plant werd door Michael Dirr gevonden en benaamd. Het viel Dirr op dat deze plant rijk bloeide met mooie volle bloemaren. Een bijkomend voordeel is dat 'Mount Airy' goed te stekken is.

'Blue Shadow' ontstond als mutant in 'Mount Airy'. Feitelijk is het niets anders dan een variant met blauwgrijs blad. De bladkleur is bijzonder mooi, hoewel ook 'Blue Shadow' soms de neiging heeft groenbladige twijgen te vormen. Deze moeten worden verwijderd. De herfstkleuren zijn iets minder intens dan bij 'Mount Airy', maar nog steeds de moeite waard.

Twee cultivars die zeer sterk op elkaar lijken, zijn 'Red Licorice' en de nieuwere 'Suzanne'. Ook deze bloeien rijk en de bloemaren zijn zelfs een fractie groter en dikker dan bij 'Mount Airy'. Ze geven schitterende herfstkleuren en behoren tot de meer aanbevelenswaardige cultivars.

Naast de hier genoemde cultivars is er nog een tiental andere cultivars op de markt. De meeste hiervan zijn (nog) slechts op zeer kleine schaal verkrijgbaar of recent geïntroduceerd en alleen verkrijgbaar in de Verenigde Staten. De minder gemakkelijke verkrijgbaarheid geldt ook voor een aantal van de hierboven genoemde cultivars; deze zijn alleen bij gespecialiseerde kwekers te vinden.

Sier- en gebruikswaarde

De sierwaarde van *Fothergilla* is tweeledig. In april-mei bloeien de planten vaak overdadig met crèmekleurige bloemaartjes. Het tweede moment van grote sierwaarde ligt in de herfst. De herfstver-



Fothergilla gardenii 'Zundert'

SORTIMENT



Fothergilla intermedia 'Blue Shadow'



Fothergilla intermedia 'Mount Airy'

kleuring van *Fothergilla* behoort tot de beste van alle heesters, hoewel dit deels afhangt van (lokaal) klimaat, grondsoort, vochtigheid en standplaats. In de openbare ruimte wordt *Fothergilla* niet veel toegepast; het gebruik beperkt zich voornamelijk tot parken en tuinen. Maar onder de juiste omstandigheden is er eigenlijk geen reden om *Fothergilla* niet op grotere schaal in het openbaar groen te gebruiken. *Fothergilla* kan goed in kleine en middelgrote groepen worden gebruikt. Zowel in bloei als in herfstkleuren kan een groep *Fothergilla* een prachtige aanblik geven in een groenstrook of als kleinschalige beplanting in woonwijken. Vanwege de gevoeligheid van de wortels is *Fothergilla* ongeschikt om langs wegen te gebruiken. Strooizout wordt slecht verdragen.

Combinaties met roze of blauw bloeiende vaste planten zoals *Brunnera*, *Geranium* of *Nepeta* zijn erg fraai. Ook combinaties met heesters met een opvolgende bloeitijd, zoals lager blijvende *Weigela*, *Hydrangea paniculata* en *Philadelphus*, combineren goed met *Fothergilla*. Uiteraard kunnen dergelijke combinaties ook in (particuliere) tuinen worden gemaakt. Het is daarbij aan te raden om geen voorjaarsbloeiende geel- of witbloeiende planten met *Fothergilla* te combineren, hoewel zachtgeel bloeiende tulpen wel weer fraai zijn.

Fothergilla gedijt het best op goed doorlatende, enigszins zure grond. Bij een pH hoger dan 6 zal de groei achterblijven. Qua grondsoort is *Fothergilla* niet echt kieskeurig. Bij voorkeur groeien ze op een ietwat vochtige, maar goed doorlatende bodem. Ze hebben een voorkeur voor lichtzure tot zure grond, bij voorkeur veenachtig of humeus. Bij een pH boven 6 zal de groei wat achterblijven. Hoewel de bodem ietwat vochtig moet zijn, kunnen ze slecht tegen stilstaand water rond de wortels. De planten groeien het best in de halfschaduw, maar de bloei en herfstkleuren zullen beter zijn als ze in de volle zon staan. Mits de bodem niet te veel uitdroogt, zullen de planten overigens prima groeien.



Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7612